

Թարօ. — (Ներս մտնելով) Պարոն Սմբատ, փոշոյի մշտը քեզի նամակ մ'է բերեր. ահաւասիկ. զարագնի (ապահովագրեալ) է, ստորագրութիւն կ'ուզէ:

Սմբատ. — (Չարմանօք կը զննէ սև սոյն նամակը) Բազուէն... սոյն նամակ մը... ախ, չըլլայ թէ (կը պատռէ պահարանը փազնապատ և կը կարգայ) Ախ, հայր իմ, հայր իմ... (կը մարի կ'իյնայ Սեպուռի և Յարօյի գիրկը)...

Սեպուռի. — (Նայելով քորոյն վրան) Հօրը մահուան՝ Հրանդի մեռնելուն ապագիր ազգ մը... կը գուշակէի... խեղճ Սմբատ...

Թարօ. — (Չոքը ցանկելով Սմբատի և յետին) Պարոն Սմբատ, պարոն Սմբատ...

Սմբատ. — (Ալքերը քանկելով և սառն նայելով) Ախ, հայր իմ... Գարեգին... հայրերնիս մեռեր է...

Գարեգին. — (Խաչի նստած տեղին անշարժ) Սմբատ, Սմբատ, արժեքներ, քով եղիր. ցաւալի լուր է. ես ալ լսեցի առաջոց...

Սմբատ. — (Միշտ սառն նայելով ապուշի նման) Ուսկից լսեցիր:

Գարեգին. — Բազուէն եկող մուրաց կան մը պատմեց:

Սմբատ. — Ուրեմն ծանօթ էր քեզի, Գարեգին, այդ լուրն... և դուն դեռ կը խաղան և կ'ուրախանան... Ա'հ, հայր իմ, հայր իմ (Մարելով կը գործի դարձեալ Սեպուռի և Թարօյի գիրկը, և վարագոյրը կը զոյգուի՝ երբ Սեպուռի և Թարօ կը զոյգեն)

Սեպուռի. — Խեղճ տղայ, ազնիւ Սմբատ, ցաւ ցաւի վրայ:

Թարօ. — (Իմաստով. — Հնարք շատ յաջող զնայց. ուրախ եմ):

Շարայարեյի

Ս Ո Ւ Ր Բ - Ղ Ա Զ Ա Ր

Ը Ս Ց

ԱՄԱՆԻ ՍԱՐԳՍԻՍԻ-ՆԵՐՍԵՍԻԱՆԻԱՅԻՈՑ Ի ԳԵՐՄԱՆԻԱ

ԱՐԵՎԻ, արդէն սկսած էր խոնարհիլ, երբոր մէջ վենետիկոյ շուրջ գտնուող ամենէն աւելի հրապուրիչ կողմակաց միոյն ափանց կը մօտենալմը: Կը հասնինք Ս. Ղապարու կղզին, այսինքն՝ « Կղզի Հայոց », որ իւր անունը առած է Մխիթարեան հրեանարաց կարգէն, որ վերջին երկու և կէս դարերէ ի վեր՝ առաջ հիւրասէր տեղաբն են: Արդէն իսկ բազմաձայն փառք է այս Հայ-կաթողիկեայ Միաբանութեան արժանիքը: Այլ և այլ հանգամանք օտարացած ի հայ հայրենեաց, որ կարող չէին ազատօրէն հայկական հին գրաքութեան ուսումնասիրութեամբ պարագիլ: Միաբանութեան նախահարք, յետ ընդունելու կղզեմէս ԺԱ Հռոմէայ հայրապետին (յոյն 1712), իրենց սահմանադրութեան հաստատութիւնը, փոխարութեան ի Մոսկա. բայց երբ սա Թուրք վարչութեան ձեռքն անցաւ, արդէն իսկ Մխիթարեանք դէպ ի վենետոս

տանող ճանապարհին վրայ կը գտուէին. որպէս հասարակապետական վարչութիւնն յամի 1716 վիճակեց առնոց իբրեւ նոր բնակավայր՝ Ս. Ղապարու կղզին: Ինքն Մխիթար հապիւ՝ մի « Հայկազեան » լեզուի և մի այլ « Աշխարհարար լեզուի » բառարաններ թողուց. բայց յետոյ իսկոյն իրար յաջորդեցին Միաբանութեան անդամոց գրական բազմաթիւ երկերն:

Տարագրութեամբ հրատարակուեցան դասընտիր երկոց, այսինքն՝ ճախնեաց Մասնեալ գրութեան մեծամասնութիւնը, և շատ ուրիշ գրութեք՝ ի մասին արեւելեան լեզուաց, և

Թուի թէ նեղեակ է մարտի տը. Ամենք տեղեակ չէ Մի. Արդ իւր բազմակողմանի նմանաց ազգինք միայն աղուպէ և անդիպ էրից:

կամ՝ պատմական և գիտական՝ պէտքստէն նիւթոց պարունակութեամբ, զորս սակա գիտաւն գերմանացիք (յորս զխաւոր Նիւմանն և Պետերմանն) և փռանկը՝ ծանօթացուցին արեւմտեան հմտասիրաց:

Ս. Ղազարու հարց մի մասն միշտ պարայած է և կը պարտապի ցայսօր՝ յոյն, լատին, իտալ. փռանկ, անգղիարէն և այլ լեզուաց ընծայած դասընտիր գրութեաց ի հայ թարգմանութեամբ, և ի յօրինուած քերականանք և բառգրոց՝ ի վարժս արեւմտից և արեւելիցս... Ինչպէս արդէն ծանօթ է՝ բաց յայլոց, նոյն ինքն խորդ խայրն՝ երկար ատեն բնակած է ի Ս. Ղազար՝ Մխիթարեան Հարց հետ. ուր յատկապէս հայկական լեզուի ուսմամբ կը պարտապէր: Մենաստանին մասեւնադրանքն կ'ամփոփէ հազուագիտ տպագրութիւններ և թանկագին հին ձեռագրեր: Եւ յորս և հազարամեայ Աւետարանն, որ ժամանակաւ (կիլիկիոյ) Հայոց Միքէ թագուհոյն համար գրուած էր. խումբ ուր գեղազար պապարի՝ որ Բլրմանեան (փալի) լեզուաբնագիր մի կը կրէ, և այլն: Վանատան մէջ հաւաքուած թանգրդիաց մէջ ընտիր Մուսիս մի կայ ձեռագրար դարգարուած:

Թողով մենաստանին ներքին այցելութիւնը, կ'եննեմ ի պարտեզ, և ահա գմից երջանիկ միայնութեան մի մէջ կը գտնուի: Ոչ մի մեծ քաղաք կրնայ պարծիլ՝ ունենալ իւր անմիջական մերձակայից մէջ վայրիկ մը՝ որ ասոր նման ճշգրտէր ճշմարիտ միայնարանի գաղափարը: Ստոյգ է՝ թէ նոյն իսկ վնեւտիկ զլիտվին հանդարտ քաղաք մ'է, և գոնեա մասամբ, կարելի է ամայի եւս կոչել: Սոկայն այդ կղզեկին միայնակեղանքն գեղեցիկ ապաւեն մի ընծայողն զլուսաբարար ծառն է: Յիւրաքի, թէպէտ կ'ըտուի թէ ծովն է որ կը զօդէ զմարդիկ, և լերինք են միայն՝ որ կը տարանջատեն զանոնք, սոկայն հոս ծովն է որ կ'որոշէ Մխիթարեանց միայնարանը, և այդ այնպէս կատարեալ և սիրուն կերպով մնացեալ աշխարհէն, որ դիւրին է ըմբռնել թէ ինչպէս Ռայրընի նման բանաստեղծ անձն կըցեր է այնչափ սիրել այդ տեղը: Պարտեզն ստոյգ ըսելով հողատար մ'է, որ անդրադարձ ի նկարուի ծովուն մէջ իւր բազմադիմի ակնահաճոյ տեսարաններով:

Ահա բուն այս պահուած որ կը շրջադայիմը ընդ մէջ նոռեաց և սպիտակ ու կարմիր ծագած դալար սարդենաբարդից, արեւն ի մարի ինչէն: Որ գրիչ կարող է նկարագրել տեսարանին մեծ վայելչութիւնը՝ որ կը պատկերանայ ծովակեալ վրայ, ի շուրջ Ս. Ղազարու...

փոքր կղզիք յարևմտեան կողմն՝ որ կը թուին լուռալ այս ժամուս կանաչ փայլող դողդաղութովակեալ վերայ, հրաշալի կերպով կը բոցան փայլին արեւուն ծիրանի լուսովն: Խորքն (Կաւանցոյց մեծ լրանցք) յերկար ծապտոյա կը տեսնուին նման մարգարտաւոր ժապաւնին հեռաւոր ծովակեալ մէջ, որ հետզհետէ կը սկսի գունատիլ՝ արեւուն հուսկ ներկագի միջոցորտի գոլորշեաց համեմատ: Արտոյլ այս կտորն, զոր կարելի է տեսութեամբ ամփոփել, է նոյն ինքն կենդանի ծովակ ըսուածն, տեսակ մը ծովափնամերձ լճակ:

Աւելի անդին դէպ ի արեւմուտք կը տարածուի Մեծալ ծովակն, երկիր՝ գորշագոյն, ճախնային, որ անդադար վատ գոլորշիք կ'արտաշնչէ և ընդ կ'իւնցնին կը կտրատեն թաղմութիւն փոքր ջրանցք, ուր կարելի է տեսնուած ցամաքի հետք տեսնել. ահա այդ մասն պարուրուած է այն ոսկեգունուած ամպոց մէջ, որ գոլորշոս կու գրաւեն:

Այդ ցամաքն միանգամայն գրեթէ ծովու հասարար ցած է, որով հարկ է բարձր տեղ ելնել անոր ծովը եզերող մասն տեսնելու համար, ուր կը հոսի Բրենտա գետն իւր լայն անկողնի միջով, կազմելով անմիջական ընդ մէջ ճախնային անպիտան և մշակութեան յարկար երկրաց: Հօս գրեթէ այդ անմիջական մօտ՝ բայց դարձեալ ծովակի սահմանի մէջ, մեծեալ ծովակի երկդաձեւ մասն մի կոչուի « Հոլիտ Հապար դաշտաց », վասն զի իրօք այն թաղմութիւն ճախնային կղզիք սիրտած են այդ տղամու ջրանցք մէջ:

Երբ այսպիսի կոխարդիչ պահու մէջ Ս. Ղազարու վրայ հիստիային հողմն շնչէ, տաւալ նոյն կողմի ուրտոր վրայ կը սկսին մըսայիլ միջէն գուրս ելնել Ալպեանց ծայրեր, նման տօգոյն ուրուակնաց. որոց գագաթանց վրայ դեռ եւս կը տեսնուին արեւու մտից յետին ոսկեգոյն ցլմունք: Այդ լեռանց տեղքն՝ որ կարծես յաշխարհէն բարձուած կը տեսնուին, ցաւագին աղբեցութիւն յառաջ կը բերէ դիտողի ոգւոյն վրայ, որ վարժ չլինի բնութեան այսպիսի տեսարանաց: Այն ժամանակ միայն կը զգայ իւր գտնուած տեղայն թովանդակ կղզիականութիւնը: Ոչ մի ձայն չխառվէր այն գրեթեմանական լուսութիւնը: Ծովակն կ'ընկնի խոր քնոյ մէջ, նման յօգնած դադրած տղու մի, որ չգիտէր՝ ոչ մի կիրք, ոչ մի ծփանք, ոչ մի կըռու: Սոկայն ծովն արողակային սրտի յարացոյց նշանն է: Այնու հանդերձ Հայոց կղզին այցելողն, յանձնէր այդ ծովուն յեղափոխութիւնքն, անոր առժամանակեայ գաւառան հանդարտութիւնը և կամ խառապած:

Ս. Կղեմէս, Ս. Հորգի Ս. Պէրրզ և այլ

մրկեալ փրփրանքը. որովհետեւ նա լիդոյի* միւս կողմն կու տատանի: Սակայն երբոր երեկոյեան վերջալոյսն այլ անհետանայ երկնից վրայ, և ծովակն առնու իւր պղտոր ու տղմուտ գոյնը, այնուհետեւ Ս. Ղազարու կզդոյն մէջ դեգերանք, — չնայելով երեկոյին այն ամենայն կախարդիչ տեսարանաց, այն հուսկ ծիրանեզարդ գոլորշեաց՝ որ տակաւ ամիսփութելով կ'երթան դէպ յորեւմուտս

կու գունատին: Կը շիջանքն, — կարող է միտքը մթապնել և սիրտը սեղմել:

Հետեւ ցամաքէն քանի մի մղոնով, և զուրկ բաց և ընդարձակ ծովու տեսարանէն. այն ծովու՝ որ մարդուս արտի այնչափ ընդարձաւ կուծիւին կու տայ. այնուհետեւ Ս. Ղազար, թէ եւ իմաստասէր բնակաց համար անդորրաւ տ դրախտ կու դառնայ, բայց աշխարհի որդւոյ մ'համար գեղեցիկ զընդան է:

ՀԱՅ ՕՐԱԳՐԱՅ ԼԵԶՈՒՆ

(Տես ԾԳ, 284)

ՏԱՐԱԶԻ ՏԱՐԻՈՅՍ 22 ԹՈՒՈՅՆ

Բ ա ռ ա ր ա ն ն

ՄԵՆՔ լոկ մի թուոյ բառարանը կը կազմենք հոս, անբաւական լինելով՝ ամէն օրագրի ամէն թուոյ ևս կազմել. և մանաւանդ ցոյցնելու համար՝ թէ ոոսկ մի թիւն իսկ ինչ ընդարձակ բառարանի կարօտ է:

Գաղղերէնը կամ համարմաքը ընդ գը.

Օ — օ, օվ, օհ
Պօէտ (փիսկ. պուէտ կամ գէթ պոյետ) — քերթող, բանաստեղծ
Կոմպլիմէնտ — յարգանք, մեծարանք
Կոսլէտ — կող
Արտիստ — արուեստաւոր, արուեստագէտ
Սւիտա — ուղեկիցք, հետևորդ
Կոնցերտ — պարերգ, (թիւն
Ալմինիստացիա — վարչութիւն, տնտեսու
Կոնսուլ — քննութիւն
Կոնսուլ — փոխ
Ֆրանզ — գրամակոյտ

Տոպոգրաֆիական — տեղագրական
Էտնոգրաֆիական — ազգագրական
Բիւզժէտ — ելեմուտցոյ
Պիաստր — դահեկան (բոտ արդի գործա
ծութեան) (թիւն
Ճանդարմէրա — քաղաքապետ գինուորու
Պոստ — նամակատուն. (բոտ տեղւոյն կըր
նան գործածուիլ նա և նամականի, նա
մակատար կամ քղաքի)
Պոլիցիա — ոստիկանութիւն
Դիսցիպլինիա — կարգաւորութիւն, բարե
կարգութիւն
Օֆիցեր — զօրագլուխ. (այժմ՝ նա և ազայ)
Դիրեկտոր — տեսուչ
Մինիստր — հազարապետ կամ նախարա
րապետ, նախարար
Մինիստրութիւն — հազարապետութիւն,
նախարարութիւն
Պրինցիպ — սկիզբն
Ալիստացիա — յուզումն, շփոթութիւն
Մարգին — մարդպան, կուսակալ (սոսկ շը
քանուն)
Ունիւսիտական. (զգ. իստ նոյն է ընդ նյ.
ական. երկրորդ ական մ'այլ կը լինին

* Լիդոյ. երկամեն՝ այլ լոյսի՝ երկար ցամաք, անջը
ղան ընդ մէջ ծովակի և Ազրիական լեռ ծովու, մերձ
Ս. Ղազար: